

A atribución de responsabilidades sobre as políticas públicas nun sistema de goberno multinivel*

& *Resumo/Abstract: Nos sistemas de goberno multinivel a distribución do poder entre os distintos niveis de goberno fai esvaecer a claridade de responsabilidades. De que maneira os cidadáns atribúen responsabilidades neste contexto? A primeira hipótese deste artigo é que, segundo as institucións autonómicas se consolidan, os individuos melloran a súa capacidade de asignar competencias entre as distintas administracións (hipótese de aprendizaxe). A segunda hipótese que contrastamos é a existencia dunha orientación política na atribución de responsabilidades. Analizamos se as orientacións políticas dos individuos teñen un efecto sobre a selección do nivel de goberno responsable dunha determinada política. Con datos da Comunidade Autónoma de Galicia, amosamos que o proceso de aprendizaxe se produce de maneira selectiva, é dicir, entre os individuos que están interesados en política ou entre aqueles cun nivel de formación alto. Noutras palabras, os cidadáns aprenden sobre o que lles interesa ou cando dispoñen previamente de certo nivel de coñecemento. A análise empírica sobre a hipótese de orientación política non proporciona evidencia empírica concluínte.*

& *Palabras clave: descentralización, claridade de responsabilidades, accountability*

INTRODUCCIÓN

O obxectivo deste traballo é analizar a atribución de responsabilidades nun sistema de goberno multinivel. Cando existe máis dun nivel de goberno con competencias na formulación e posta en funcionamento de políticas, as responsabilidades sobre os resultados das mesmas esvaécense. Neste contexto, son capaces os cidadáns de identificar correctamente o nivel de goberno responsable sobre os resultados das políticas?

A primeira hipótese que contrastamos neste estudo é a de aprendizaxe: segundo ela, ao longo do tempo os individuos melloran o seu coñecemento sobre as competencias de cada administración e, xa que logo, son máis capaces de atribuír responsabilidades correctamente. A segunda hipótese establece que a identificación do nivel de goberno responsable dos resultados das políticas está condicionada polas orientacións políticas dos individuos.

A relevancia deste tema de estudo radica na súa vinculación co funcionamento da democracia; en concreto, coa efectividade das eleccións como mecanismo de control e supervisión da actuación dos políticos por parte dos cidadáns. Para que os políticos sexan responsables polas súas accións ante os cidadáns, estes últimos deben coñecer primeiro «quen é responsable de que». De non ser así, a atribución de premios e castigos polos resultados das políticas pode ser aleatoria. Malia estas implicacións para o funcionamento da democracia, a investigación sobre a relación entre goberno multinivel e a atribución de responsabilidades políticas é escasa. Esta lagoa na literatura contrasta cos abundantes estudos sobre a claridade de responsabilidades noutras formas de poder dividido e os seus efectos sobre o voto económico¹.

O noso caso de estudo é a Comunidade Autónoma de Galicia, e os datos utilizados foron extraídos da enquisa *Institucións e Autonomía I*, realizada polo Centro de Investigacións Sociolóxicas no ano 1998 (CIS 2286/1998), e as dúas vagas da enquisa *Percepcións dos Cidadáns sobre a Situación de Galicia e a Administración Autónoma*, a cargo da Unidade de Investigación da Escola Galega de Administración Pública en xuño e decembro de 2006 (1.ª e 2.ª vaga EGAP 2006).

A estrutura do artigo é a seguinte: Na sección que vén deseguido revísanse os factores que, nun contexto institucional descentralizado, dificultan a atribución de responsabilidades e poñen en cuestión os beneficios atribuídos tradicionalmente á descentralización, en termos dun maior control da actuación dos políticos. Ademais, resúmense as principais contribucións deste estudo e preséntanse as hipóteses de traballo. Na sección terceira abordamos a contrastación empírica da hipótese de aprendizaxe. Para iso examinaremos se a capacidade dos cidadáns para identificar correctamente a administración responsable dun conxunto de políticas públicas se incrementou entre o ano 1998 e o ano 2006. No cuarto apartado levamos a cabo en dúas fases a análise empírica da hipótese da orientación política. Primeiro, de forma exploratoria, con datos tirados dunha primeira vaga de enquisas realizadas en Galicia en xuño de 2006 (1.ª vaga EGAP 2006). Os resultados obtidos permítenos reformular e concretar a hipótese, que contrastamos cos datos da segunda vaga, realizada en decembro de 2006 (2.ª vaga EGAP 2006). Finalmente, na última sección resumimos, a xeito de conclusión, os principais resultados.

2. ACCOUNTABILITY E ATRIBUCIÓN DE RESPONSABILIDADES

Os políticos son responsables ante os cidadáns (*accountable*) cando estes últimos sancionan nas eleccións as actuacións que os primeiros levaron a cabo no pasado. Para que este mecanismo funcione é fundamental que exista claridade de responsabilidades (Powell, 2000: 51)². É dicir, cómpre que os votantes sexan quen de establecer un vínculo causal entre as accións dos políticos e os resultados das mesmas. Ou, noutras palabras, deben posuír información completa.

Na práctica, o control dos políticos por parte dos cidadáns está debilitado por problemas de información incompleta ou asimétrica (risco moral). Unha das causas da existencia de información incompleta é que, para cada individuo, os custos de obter un mellor coñecemento sobre a actuación dos políticos superan os beneficios potenciais (Maravall, 1999: 159). Outra pode estar determinada polo contexto institucional. Nun sistema descentralizado, a responsabilidade sobre os resultados políticos está esvaecida entre os distintos niveis de goberno, o que fai máis difícil que os cidadáns sexan capaces de establecer un vínculo causal entre a acción dos políticos e os seus resultados. Este problema non só vén asociado ás estruturas descentralizadas ou federais, senón que aparece vencellado a calquera outra forma de poder dividido^{3,4}.

Por outra banda, as estratexias dos políticos tamén poden contribuír a debilitar o rendemento de contas ante os cidadáns. Cando existen problemas de información asimétrica, é dicir, cando parte da información queda oculta para os cidadáns, os políticos pódena utilizar no seu beneficio. O catálogo de excusas coas que os gobernos tentan desvincular as súas accións dos resultados é variado⁵, e unha das máis empregadas nun sistema descentralizado é a de trasladar a responsabilidade sobre o resultado dunha política a outro nivel de goberno (*blame-avoidance*) ou atribuírse méritos que non lles corresponden (*credit-claiming*). Como os individuos dispoñen de menos información ca os políticos, son incapaces de verificar as excusas proporcionadas polos seus representantes.

Os problemas de información incompleta e asimétrica nun contexto descentralizado poñen en cuestión o argumento de que a descentralización política ou fiscal crea as condicións para un maior control da actuación dos políticos. A descentralización asociouse a un fortalecemento da democracia, a través da ampliación dos mecanismos de participación e supervisión das actuacións políticas que afectan o eido subnacional (Downs, 1999: 94-99). Ademais, desde o federalismo fiscal desenvolveuse unha ampla teoría sobre como prevén a descentralización fiscal a sobreexplotación dos recursos por parte dos políticos (Tiebout, 1956; Buchanan, 1995; Weingast, 1995). Nestes modelos, as esferas de competencia aparecen divididas de forma nidia e cada nivel de goberno represéntase como un compartimento estanco. Emporiso, na práctica, a estrutura da descentralización non se corresponde con ese modelo, senón que existe unha grande interdependencia entre o goberno central e os subnacionais na formulación, posta en funcionamento e financiamento de políticas públicas⁶. Cando a responsabilidade sobre os resultados das políticas se atopa esvaecida entre diferentes administracións, as condicións para que as eleccións sexan un mecanismo efectivo de control dos políticos non se dan. Ademais, o descoñecemento non só debilita a capacidade dos cidadáns para facer que os políticos rendan conta das súas actuacións, senón que os fai máis vulnerables ante as estratexias de manipulación informativa dos seus representantes. Isto é algo que foi recoñecido na literatura especializada. Agora ben, mentres que se estudaron

amplamente os efectos doutras formas de división do poder sobre o rendemento de contas dos gobernos, a investigación tocante á relación entre a descentralización e a claridade de responsabilidades é escasa (Cameron, 2004; Cutler, 2003).

A contribución deste estudo á literatura sobre claridade de responsabilidades concrétese fundamentalmente en dous aspectos. En primeiro lugar, proporcionamos unha medida do coñecemento dos individuos sobre o reparto competencial nun contexto descentralizado. Nos traballos publicados acerca desta materia, habitualmente asúmese que algunhas características do contexto institucional debilitan a claridade de responsabilidades. Mais esa afirmación non vai acompañada dunha medición concreta dese efecto, senón que se infire da relación entre o contexto institucional e o rendemento electoral dos gobernos (Rudolph, 2003: 191). Daquela, mentres a principal variable dependente dos estudos sobre claridade de responsabilidades foi o voto, neste traballo a variable endóxena é un indicador da capacidade dos cidadáns para atribuír correctamente responsabilidades sobre os resultados das políticas públicas. Con este índice de acerto medimos o coñecemento obxectivo do reparto competencial entre distintos niveis de goberno.

En segundo lugar, este traballo explora de forma innovadora a capacidade dos cidadáns para aprender sobre a atribución de responsabilidades políticas nun sistema de goberno multinivel. Na literatura, a descentralización adoita aparecer como unha característica invariable e uniforme do contexto institucional. Non obstante, as competencias que xestiona cada nivel de goberno non son inamovibles, senón que se transforman a partir de novos traspasos de poderes entre as distintas administracións. Como integran os cidadáns o novo mapa competencial na súa atribución de responsabilidades políticas? Prodúcese un proceso de aprendizaxe sobre os novos poderes de cada nivel de goberno? En que período de tempo os individuos actualizan os seus coñecementos sobre as responsabilidades políticas de cada administración? Estas son as preguntas a partir das que elaboramos a primeira hipótese de traballo.

2.1 Hipótese

En primeiro lugar, queremos contrastar se existe variación ao longo do tempo nos índices de acerto relativos á atribución de responsabilidades. A nosa hipótese é que, a medida que pasa o tempo, os individuos son máis capaces de asignar correctamente competencias entre distintos niveis de goberno. Esta maior capacidade sería o resultado dun proceso de aprendizaxe dos cidadáns sobre a Administración autonómica e as súas competencias.

O Estado das Autonomías creouse a partir da descentralización política e administrativa dun Estado centralista. É probable que, durante os primeiros anos de funcionamento dos Estatutos de Autonomía, a visibilidade das administracións rexionais que se acababan de crear fose mínima. E isto non só por mor das limitadas competencias que tiñan asumidas, senón tamén porque os cidadáns non tiñan experiencia previa; é dicir, non estaban familiarizados con ese novo nivel de goberno. O proceso de aprendizaxe dos individuos está vinculado ao traspaso de competencias e ao afianzamento das institucións autonómicas. No momento en que se transfiren os servizos ás comunidades, xérase certo volume de información nos medios de comunicación que pode axudar a clarificar como quedan repartidas ao cabo as responsabilidades entre as distintas administracións. Ademais, a consolidación da administración autonómica implica unha maior visibilidade das súas actuacións por parte dos cidadáns a través, por exemplo, da aparición de actividades desenvolvidas polo Goberno autonómico nos medios de comunicación, ou da propia interacción dos individuos coa Administración auto-

nómica; ou sexa, a utilización dos servizos (educación, sanidade) que actualmente forman parte das competencias das comunidades autónomas.

Táboa 1. Cronoloxía das principais transferencias sobre o gasto*

CCAA	80	81	82	83	84	85	86	87	90	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03
Andalucía			e		H,S		E												U
Aragón												E,S		e				H	U
Asturias											E,S			e				H,U	
Illas Baleares												E,S		e				H,U	
Illas Canarias				e		S	E			H					U				
Cantabria												E,S		e				H,U	
Castela e León											E,S				e			H,U	
Castela A Mancha											S	E		e				H	U
Cataluña	e	H,S					E						U						
Estremadura											E,S			e				H,U	
Com. Valenciana				e		E,S		H						U					
Galicia		e				S		E	H				U						
Madrid											E,S				e	U	H		
Murcia											E,S				e			H	U
Navarra									H,e,S						U				
País Vasco	e					E		H,S											
La Rioja												E		S	e			H,U	

*Entre 1991 e 1993 non se produciron transferencias importantes sobre o gasto // e= educación primaria e secundaria; E = educación universitaria; H = servizos sanitarios; S = servizos sociais; U = desemprego (formación ocupacional)

Fonte: Elaboración propia a partir de datos do Ministerio de Administraciones Públicas

No caso de Galicia, unha transferencia importante sobre o gasto produciuse en 1997, o último ano no que se descentralizou esta Comunidade, cando asumiu a competencia da xestión realizada polo Instituto Nacional de Emprego no eido do traballo, o emprego e a formación. Como se reflicte na Táboa 1, ata ese ano producíranse paulatinamente as transferencias das competencias asumidas no Estatuto de Galicia. No período que cobren as dúas mostras das que dispoñemos para o contraste das hipóteses (1998 e 2006), non se produciu ningún traspaso significativo en materia de gasto. De acordo coa nosa hipótese, durante o espazo de tempo que transcorre entre eses dous anos, os cidadáns galegos mellorarían o seu coñecemento das institucións rexionais como consecuencia da consolidación da Administración autonómica e da repetida interacción dos individuos cos servizos públicos que proporciona a súa Comunidade.

Unha posible obxección á utilización do lapso temporal 1998-2006 para avaliar os cambios na atribución de responsabilidades é que, durante ese período, non se produce traspaso ningún e, xa que logo, non se dá unha das posibles fontes de información dos individuos sobre a distribución competencial. Malia todo, cremos que, tanto a información espallada polos medios de comunicación verbo da actuación do Goberno autonómico en materias da súa competencia, como a experiencia individual cos servizos xestionados pola

Administración, son dúas fontes máis poderosas de coñecemento acerca da distribución competencial que a que deriva da información xerada no propio proceso de traspaso de competencias. Ademais, o traspaso de competencias pode dar lugar, se cadra, a máis confusión entre os cidadáns durante os primeiros anos en que o servizo comeza a estar xestionado pola Comunidade Autónoma⁷. Os individuos precisan dun tempo para aprender que o seu goberno autonómico asumiu novos poderes. No caso de Galicia, as principais transferencias sobre o gasto producíronse durante a segunda metade dos oitenta. Polo tanto, é probable que, desde os primeiros anos noventa, os cidadáns fosen incorporando aos poucos o novo mapa competencial ao seu coñecemento sobre o reparto de responsabilidades entre administracións. Cos datos dos que dispoñemos, poderemos saber se, efectivamente, se produce un incremento marxinal nese coñecemento durante o período 1998-2006⁸.

En definitiva, a primeira hipótese é a seguinte:

H₁: A medida que pasa o tempo, os cidadáns serán máis capaces de atribuírlles correctamente as responsabilidades aos distintos niveis de goberno.

En segundo lugar, estamos interesados en coñecer se as orientacións políticas dos individuos teñen un impacto sobre a asignación de competencias a distintos niveis de goberno. A nosa hipótese é que existe un cariz político na atribución de responsabilidades sobre as políticas. As orientacións políticas están integradas pola ideoloxía, a identidade ou o sentimento nacionalista dos individuos e constitúen filtros a través dos que se produce unha asimilación selectiva da información. É razoable pensar que estes filtros operan sobre variables que xogan un papel importante na selección do goberno responsable, como o partido político que goberna en cada administración (para o caso da ideoloxía), ou a identificación xeral dos individuos cun determinado nivel de goberno (relacionada coa identidade nacional ou o sentimento nacionalista).

A formulación desta segunda hipótese de traballo é tentativa, e nela simplemente enunciámos que existe un efecto das orientacións políticas do individuo sobre a atribución de competencias, sen concretalo nunha predición unívoca do impacto das variables sobre a selección do nivel de goberno responsable. A identificación do nivel de goberno competente sobre unha determinada política pública non se correspondería plenamente cun coñecemento obxectivo sobre a distribución de competencias, senón que estaría influída polas orientacións políticas do individuo.

Xa que logo, a segunda hipótese, neste caso de carácter exploratorio, é a seguinte:

H₂: A orientación política dos individuos ten un impacto sobre a atribución de competencias.

3. CONTRASTACIÓN DA HIPÓTESE DE APRENDIZAXE

3.1 Variable dependente

A capacidade dos individuos para asignar responsabilidades entre os distintos niveis de goberno mediuse mediante un índice de acerto. Este mide o número de políticas sobre as que os individuos son capaces de sinalar correctamente a administración responsable. O índice construíuse utilizando os cuestionarios CIS 2286/1998 e a 1ª vaga EGAP 2006.

O cuestionario do CIS e mais o da EGAP varían na formulación da pregunta⁹. Ademais, na enquisa do CIS 2286/1998 só hai unha opción de resposta para sinalar a administración responsable de cada política: o Goberno central, o Goberno autonómico ou o Goberno local.

Pola contra, na enquisa da EGAP, a resposta é múltiple e permíteselles aos entrevistados sinalaren máis dun nivel de goberno como responsable dunha determinada política pública.

O índice de acerto comprende as políticas públicas que son comúns nos dous estudos: educación, sanidade, seguridade, medio ambiente e vivenda¹⁰. Tendo en conta as diferenzas nas opcións de resposta, a codificación do índice varía entre mostras. Isto dá lugar a dificultades na comparación dos índices que cómpre ter en conta á hora de analizar os resultados. Nos datos do CIS os entrevistados obteñen puntuación de 1 se identifican a CA como «principal» responsable nas seguintes materias: educación, sanidade, ambiente e vivenda. A atribución de responsabilidades ao Goberno central ou local nestas mesmas políticas, ou ben responder «Non sabe»¹¹, codifícase co valor 0. En materia de seguridade, outórgaselles o valor 1 aos entrevistados que elixan o Goberno central como principal responsable; mentres que todas as demais eleccións se codifican co valor 0.

A codificación anterior non se lles pode aplicar aos datos de 2006. Se só se contemplasen os acertos das respostas nas que o entrevistado elixe un único nivel de goberno, cando se lles deu a posibilidade de escoller máis de un, é posible que se estivesen penalizando os individuos máis informados; é dicir, aqueles que precisamente seleccionaron dous niveis de Goberno porque saben que na xestión dunha política habitualmente intervén máis dunha administración¹². Noutras palabras, estaríase infravalorando o coñecemento na atribución de responsabilidades dos entrevistados. Por este motivo, decidimos que, ademais de outorgarlles 1 punto nos casos mencionados con anterioridade (1 punto cando se identifica o Goberno autonómico en sanidade, educación, vivenda e ambiente, e 1 punto cando se identifica o Goberno central como responsable da seguridade), codificamos cun valor de 0.5 as respostas nas que a responsabilidade sobre cada unha das políticas se lle atribúe ao Goberno autonómico e ao Goberno central.

O índice de acerto común é a suma dos índices para cada mostra e adopta valores desde 0 (non se atribúe a responsabilidade correctamente en ningún caso) ata 5 (atribúese a responsabilidade correctamente en todos os casos). A distribución de frecuencias do índice común e para cada unha das mostras expónse na Táboa 2. Pódese observar que a media de acerto non supera o valor 2, o que significa que os entrevistados acertan menos da metade das políticas sobre as que se lles pregunta. Se comparamos 1998 con 2006, observamos un lixeiro incremento na media do índice de acerto.

Táboa 2. Índice de acerto

	ÍNDICE COMÚN (Var. Dependente)		1998		2006	
	N	%	N	%	N	%
0	646	25,9	160	25,8	486	25,9
0,5	26	1,0			26	1,4
1	471	18,8	175	28,3	296	15,7
1,5	66	2,6			66	3,5
2	393	15,7	105	17	288	15,3
2,5	87	3,5			87	4,6
3	315	12,6	78	12,6	237	12,6
3,5	72	2,9			72	3,8
4	322	12,9	88	14,2	234	12,4
4,5	30	1,2			30	1,6
5	71	2,9	13	2,1	58	3,1
Total	2.500	100,0	619	100	1881	100
Media		1,82		1,67		1,88

3.2 Variables independentes

No noso modelo estatístico, a variable independente máis importante é a dicotómica de «Enquisa 2006», que ten un valor de 1 se o dato pertence á enquisa realizada en 2006 e de 0 se pertence á enquisa de 1998. Con esta variable pretendemos captar a variación no índice de acerto entre mostras de diferentes anos. De acordo coa hipótese de aprendizaxe descrita máis arriba, serían de esperar índices de acerto máis altos na enquisa do ano 2006 que na do ano 1998.

Outras variables independentes introducidas no modelo son o nivel de estudos, a situación de actividade do individuo e mais a súa idade. Estas características individuais determinan tanto o grao de acceso dos individuos a fontes directas de información e a atallos informacionais (Converse, 1964; Campbell et al., 1960; Bartels, 1996) como o nivel de información que poden adquirir. Saber o que ocorre en política é custoso, e por iso os individuos tenden a utilizar outras vías para obter información de forma máis eficiente (Popkin et al., 1976). Por exemplo, é previsible que os individuos ocupados dispoñan dun maior número de fontes de información sobre coñecemento político –a través do que oen ou discuten no seu lugar de traballo co resto dos compañeiros, especialmente se o tipo de traballo que realizan está directamente afectado por decisións políticas– que unha persoa que non traballa decotío. Por outra banda, ademais de ser un indicador de acceso á información, a variable de estudos rematados emprégase habitualmente como un factor explicativo do grao de sofisticación política (Benett, 1994; Luskin, 1990).

Tamén se incluíron como variables independentes as relacionadas coa motivación interna do individuo polos asuntos políticos: o interese pola política autonómica, nacional e local e o grao de información subxectiva (cómo de informado pensa o entrevistado que está sobre asuntos de política autonómica e local). A utilización de dúas bases de datos distintas limitou en gran medida o número de variables explicativas que poderíamos ter introducido no modelo.

3.3 Análise empírica

Para contrastar a hipótese unimos os datos da enquisa do ano 1998 e os do ano 2006 nunha mesma base (*pooled cross-section*). O modelo estatístico para contrastar a hipótese de aprendizaxe é o seguinte:

$$Y_{\text{índice}} = \beta_0 + \beta_1 \text{Enquisa 2006} + \beta_2 \text{Relación coa actividade} + \beta_3 \text{Estudos} + \beta_4 \text{Idade} + \beta_5 \text{Interese autonómico} + \beta_6 \text{Información autonómica} + e$$

Conforme á hipótese de aprendizaxe descrita máis arriba, serían de esperar índices de acerto máis altos na enquisa do ano 2006 que na enquisa do ano 1998; é dicir, o coeficiente da variable «Enquisa 2006» debería ser positivo e significativo. Cómpre termos en conta que o efecto desta variable sobre o índice de acerto pode ser o resultado da variación entre mostras dun e doutro ano na distribución de frecuencias dalgunhas variables explicativas. Por exemplo, a variable sobre información subxectiva amosa valores significativamente máis altos para o ano 2006; é dicir, os individuos considéranse máis informados ese ano que en 1998. O mesmo ocorre coa variable de interese sobre a política autonómica, que exhibe unha porcentaxe de respostas máis alta nas categorías de «moi» e «bastante» interesados na mostra do ano 2006. Para estudar se os efectos da «Enquisa 2006» sobre a dependente están correlacionados coas diferenzas entre mostras dalgunhas variables independentes, contrastamos o modelo econométrico por pasos. En primeiro lugar, introducimos as variables sociodemográficas (relación coa actividade, estudos e idade) e, deseguido, as variables de coñecemento (interese e información). Os resultados están recollidos na Táboa 3. Como se pode observar, mesmo introducindo as variables por pasos o coeficiente de «Enquisa 2006» é significativo e positivo nos catro modelos.

Na primeira regresión (1) soamente se incluíron as variables sociodemográficas do modelo (estudos, relación coa actividade e idade). As tres variables están correlacionadas significativamente coa variable dependente. Os pensionistas e mais as amas de casa acertan significativamente menos ca os ocupados, e o nivel de estudos está positivamente correlacionado co índice de acerto. Ademais, os datos semellan indicar que existe un limiar de idade, que oscila entre os 35 e os 59 anos, en que os individuos maximizan o seu coñecemento. Os grupos por embaixo desa marxe de idade amosan índices de acerto significativamente inferiores. Por riba dos 59 anos non existen diferenzas significativas no seu índice de acerto respecto ao grupo de referencia. A significatividade dos efectos mantense nas restantes regresións (modelos 2-4) para as variables de «relación coa actividade» e «estudos», por ben que a magnitude dos efectos é menor no modelo con todas as variables (regresión (4)). No último modelo, só resulta negativa e significativa a categoría de idade de 16 a 24 anos.

No modelo (2) introducimos a «variable de interese pola política autonómica» como variable independente. Os resultados manifestan que canto máis interesado pola política autonómica se mostre un individuo, maior é a súa capacidade para atribuír correctamente competencias entre distintos niveis de goberno. Por exemplo, o índice de acerto aumenta en 1,1 punto entre os individuos que teñen moito interese pola política autonómica respecto aos que manifestan estar «nada» interesados pola política da Comunidade Autónoma, individuos que foron tomados como categoría de referencia. Por outra banda, cando introducimos como variable explicativa o grao de información subxectiva dos individuos sobre a política autonómica (modelo (3)), observamos que esta variable tamén ten un efecto positivo e significativo sobre o índice de acerto. Se tomamos a categoría dos «nada informados» como

referencia, os individuos que se definen como «pouco», «bastante» e «moi informados» sobre política autonómica acertan en maior medida o nivel de goberno responsable sobre cada política pública. Tanto no modelo (2) coma no modelo (3) o efecto neto da variable «Enquisa 2006» segue a ser positivo e significativo cando se introducen na regresión as variables de «Interese» e «Información». Isto parece indicar que a aprendizaxe dos individuos (recollida no coeficiente da variable «Enquisa 2006») non é explicable unicamente en función das variables de «Interese» e «Información».

Táboa 3. Resultados dos modelos de regresión para a hipótese de aprendizaxe

	(1)	(2)	(3)	(4)
Variable dependente: índice de acerto sobre a atribución de responsabilidades				
Enquisa 2006	0,184(0,071)***	0,197(0,071)***	0,170(0,070)**	0,182(0,071)**
Relación coa actividade				
<i>c: Ocupado</i>				
<i>Pensionista</i>	-0,425(0,129)***	-0,345(0,125)***	-0,392(0,127)***	-0,337(0,127)***
<i>Parado</i>	0,045(0,148)	0,119(0,142)	0,109(0,143)	0,142(0,141)
<i>Estudiante</i>	-0,194(0,155)	-0,223(0,153)	-0,144(0,153)	-0,180(0,153)
<i>Ama de casa</i>	-0,344(0,105)***	-0,268(0,104)**	-0,263(0,106)**	-0,238(0,106)**
Estudos c: Sen estudos				
<i>Primarios incompletos</i>	0,421(0,148)***	0,347(0,137)**	0,408(0,146)***	0,341(0,141)**
<i>Primarios completos</i>	0,615(0,128)***	0,513(0,121)***	0,506(0,130)***	0,456(0,126)***
<i>EXBII,ESO ou equivalentes</i>	0,792(0,150)***	0,604(0,145)***	0,628(0,153)***	0,527(0,148)***
<i>FPI</i>	1,374(0,203)***	1,128(0,203)***	1,174(0,209)***	1,042(0,209)***
<i>BUP,COU,PREU</i>	1,286(0,147)***	1,028(0,142)***	1,046(0,150)***	0,921(0,146)***
<i>FPII</i>	1,199(0,184)***	0,946(0,181)***	0,931(0,185)***	0,818(0,183)***
<i>Universitarios medios</i>	1,279(0,169)***	0,934(0,170)***	1,000(0,171)***	0,825(0,171)***
<i>Universitarios superiores</i>	1,619(0,166)***	1,259(0,162)***	1,292(0,170)***	1,120(0,166)***
<i>Doutoramento, posgrao</i>	2,263(0,410)***	1,816(0,400)***	1,989(0,380)***	1,739(0,378)***
Idade c: 45-59				
<i>16-24</i>	-0,489(0,162)***	-0,391(0,160)**	-0,384(0,159)**	-0,349(0,160)**
<i>25-29</i>	-0,281(0,153)*	-0,201(0,157)	-0,187(0,154)	-0,156(0,158)
<i>30-34</i>	-0,459(0,178)***	-0,361(0,171)**	-0,292(0,174)*	-0,271(0,171)
<i>35-44</i>	0,027(0,113)	0,044(0,110)	0,075(0,113)	0,070(0,111)
<i>60 e máis</i>	-0,107(0,117)	-0,108(0,113)	-0,072(0,115)	-0,095(0,114)
Interese c: Nada interesado				
<i>Pouco interesado</i>		0,541(0,096)***		0,414(0,099)***
<i>Bastante interesado</i>		0,794(0,096)***		0,565(0,105)***
<i>Moi interesado</i>		1,102(0,134)***		0,849(0,146)***

Información c:

Nada informado

<i>Pouco informado</i>			0,545(0,097)***	0,349(0,099)***
<i>Bastante informado</i>			0,923(0,109)***	0,611(0,119)***
<i>Moi informado</i>			0,900(0,220)***	0,521(0,225)**
Constante	1,187(0,143)***	0,747(0,141)***	0,736(0,153)***	0,586(0,151)***
N	2553	2514	2480	2458
R-squared	0,13	0,18	0,16	0,18
Método de estimación	MCO	MCO	MCO	MCO

C: categoría de referencia

Erro estándar robusto entre parénteses

* significativo ao 10%; ** significativo ao 5%; *** significativo ao 1%

O modelo (2) explica unha maior porcentaxe da variación da variable dependente que o modelo (3), o que parece indicar que a variable «Interese» ten maior capacidade explicativa do índice de acerto que a variable «Información». Isto pódese deber ao feito de que a variable «Información» reflicte a valoración subxectiva de cada individuo sobre o seu grao de coñecemento da política autonómica. Os individuos pódense enganar máis á hora de valorar o seu nivel de información que o seu grao de interese pola política. O interese é unha motivación interna e, coma tal, non está tan suxeita a erro na avaliación como pode ser o caso da información. Que a marxe de erro na determinación da información subxectiva sexa maior que no interese pode explicar que esta variable teña máis poder explicativo que a primeira¹³. Estes resultados correspóndense cos obtidos noutros estudos. Por exemplo, no traballo de Bennett (1994: 10) as variables con maior poder explicativo do coñecemento sobre política son a educación e o interese. O interese pola política tamén resulta o factor con máis capacidade de predicir a sofisticación política dos individuos no estudo de Luskin (1990: 344), por riba doutras variables como a relación coa actividade, a educación ou a intelixencia. A evidencia empírica parece indicar, en definitiva, que os individuos aprenden sobre aquilo que lles importa (Luskin, 1990: 348).

Se os individuos melloran o seu coñecemento sobre aquilo que lles produce interese, é posible que o proceso de aprendizaxe relativo á distribución das competencias entre administracións se producise de forma selectiva; é dicir, para certos grupos de individuos. Para contrastar esta hipótese, interaccionamos a variable de «Enquisa 2006» coas variables de «Información», «Interese» e «Estudos». Os coeficientes das interaccións captan se a mellora no índice de acerto no ano 2006 é diferente para individuos con distintos niveis de información, interese e formación. De acordo co argumento sobre a aprendizaxe selectiva, deberiamos observar que os coeficientes das interaccións son positivos e significativos. Os resultados amósanse na Táboa 4.

As variables utilizadas sobre interese e información da política son algo distintas ás utilizadas nas regresións da Táboa 3. A variable «Interese» é unha variable dicotómica que ten un valor de 1 para os individuos que se definiron como «moi» ou «bastante» interesados pola política nacional, autonómica e local; e de 0 para os que se definiron como «pouco» ou «nada» interesados neses tres eidos da política. A variable «Información» toma o valor 1 cando é unha variable dicotómica que ten un valor de 1 para os individuos que se definiron

como «moi» ou «bastante» informados sobre a política rexional e local; e de 0 para os que se declararon «pouco» ou «nada» informados sobre algún destes ámbitos de política¹⁴.

No modelo (1) interaccionamos a variable de «Interese» coa de «Enquisa 2006». Tomamos como categoría de referencia o grupo de individuos que se define como «nada» ou «pouco» interesados pola política. O resultado reflicte que no ano 2006 os individuos que se definen como «moi» e/ou «bastante» interesados pola política atinan máis sobre a atribución de responsabilidades que no ano 1998 (en concreto, o índice de acerto aumenta en 0,51 puntos). No modelo (2), de novo a categoría de referencia é o grupo de individuos que manifestan estar «nada» ou «pouco» informados sobre a política rexional e local. Os datos da táboa amosan que os individuos que se definen como «moi» ou «bastante» informados sobre a política rexional non presentan niveis de acertos maiores para 2006 que en 1998. Daquela, nese grupo non semella que se producise mellora ningunha no seu coñecemento sobre a distribución competencial durante o período 1998-2006. Por último, na regresión (3) interaccionamos a variable de estudos coa de «Enquisa 2006». Os resultados indican que os maiores incrementos no índice de acerto no ano 2006 danse nos individuos con maior nivel de estudos (universitarios medios e superiores), un efecto que supera ao da variable «Interese» na regresión (1).

Táboa 4. Cambios ao longo do tempo de interese e información

Variable dependente: índice de acerto sobre a atribución de responsabilidades			
	(1)	(2)	(3)
Enquisa 2006	0,028(0,090)	0,190(0,082)**	0,266(0,203)
Relación coa actividade			
<i>c: Ocupado</i>			
<i>Pensionista</i>	-0,383(0,133)***	-0,390(0,133)***	-0,366(0,134)***
<i>Parado</i>	0,093(0,148)	0,090(0,148)	0,130(0,148)
<i>Estudiante</i>	-0,161(0,154)	-0,159(0,154)	-0,123(0,156)
<i>Ama de casa</i>	-0,257(0,110)**	-0,272(0,110)**	-0,244(0,110)**
Estudios c: Sen estudos			
<i>Primarios incompletos</i>	0,389(0,152)**	0,402(0,152)***	0,952(0,252)***
<i>Primarios completos</i>	0,546(0,127)***	0,562(0,129)***	0,594(0,208)***
<i>EXBII,ESO ou equivalentes</i>	0,644(0,149)***	0,661(0,150)***	0,818(0,225)***
<i>FPI</i>	1,183(0,205)***	1,194(0,207)***	1,169(0,398)***
<i>BUP,COU,PREU</i>	1,081(0,146)***	1,103(0,147)***	1,110(0,245)***
<i>FPII</i>	0,992(0,183)***	1,005(0,184)***	1,009(0,287)***
<i>Universitarios medios</i>	1,030(0,168)***	1,037(0,170)***	0,559(0,308)*
<i>Universitarios superiores</i>	1,306(0,166)***	1,319(0,167)***	0,612(0,302)**
<i>Doutoramento, posgrao</i>	1,915(0,398)***	1,901(0,403)***	2,158(0,713)***
Idade c: 45-59			
<i>16-24</i>	-0,354(0,161)**	-0,370(0,162)**	-0,356(0,163)**
<i>25-29</i>	-0,148(0,153)	-0,178(0,154)	-0,191(0,155)
<i>30-34</i>	-0,328(0,177)*	-0,339(0,177)*	-0,312(0,178)*

35-44	0,133(0,114)	0,114(0,114)	0,133(0,113)
60 e máis	-0,087(0,121)	-0,085(0,121)	-0,091(0,122)
Interese c: pouco ou nada interesados	-0,005(0,128)	0,379(0,079)***	0,394(0,079)***
Información c: pouco ou nada informados	0,329(0,087)***	0,315(0,150)**	0,334(0,087)***
Interese * Enquisa 2006	0,511(0,151)***		
Información * Enquisa 2006		0,024 (0,174)	
Educación*Enquisa 2006			
Primarios incompletos			-0,770(0,309)**
Primarios completos			-0,045(0,251)
EXBII,ESO ou equivalentes			-0,226(0,265)
FPI			0,016(0,444)
BUP,COU,PREU			-0,019(0,271)
FPII			-0,003(0,329)
Universitarios medios			0,638(0,345)*
Universitarios superiores			0,885(0,,325)***
Doutoramento, posgrao			-0,474(0,794)
Constante	1,162(0,146)***	1,039(0,148)***	0,960(0,197)***
N	2436	2436	2436
R-squared	0,16	0,15	0,16

C: categoría de referencia

Erros estándar robustos entre parénteses

* significativo ao 10%; ** significativo ao 5%; *** significativo ao 1%

En resumo, os datos expostos na Táboa 4 indican que o efecto da aprendizaxe semella que se produciu para o grupo de individuos máis interesados pola política e para aqueles cun maior nivel de estudos.

Tocante á variable de información subxectiva, que existan máis individuos que se definen cun bo coñecemento sobre política non parece estar asociado a un proceso de aprendizaxe, pois eses grupos non mostran niveis de coñecemento máis altos para 2006¹⁵. A motivación interna dun individuo pola política é o seu interese, e este foi tradicionalmente utilizado como variable explicativa do grao de información política. Segundo un estudo de Luskin, a xente que está máis interesada en temas políticos capta en maior grado a información política que flúe ao seu redor (Chaiken, 1980; Petty e Cacioppo, 1979 [citados en Luskin, 1990: 335]), ao mesmo tempo que buscan e reflexionan en maior medida sobre esa información. Ademais, existe evidencia empírica de que a mellor forma de predicir a exposición dun individuo a nova información é o volume de información preexistente (Price e Zaller, 1993; Kinder, 2003: 380). Isto dá lugar a un círculo virtuoso en virtude do cal a información acumulada previamente orixina interese, que, á súa vez, incrementa a motivación por obter máis información. A dinámica refórzase porque os custos de assimilar nova información diminúen conforme o volume de información acumulada aumenta.

O círculo virtuoso pode explicar por qué o proceso de aprendizaxe sobre responsabilidades só tivo efectos de forma selectiva para o grupo de individuos con máis estudos e con máis

interese pola política. A diferenza do resto, aqueles foron quen de captar e assimilar en maior medida o volume de información existente sobre a política. Para estes individuos a consolidación da Administración non pasou desapercibida, nin tampouco pasaron por alto, no repetido uso dos servizos públicos, que a titularidade da competencia sobre a súa provisión cambiou de Administración. A maior visibilidade das institucións que acompaña ao afianzamento da Administración autonómica fíxose efectiva para os cidadáns que xa dispoñían dun bo coñecemento previo. Estes non resultaron ser os individuos que «se consideran» máis informados, senón os que amosan maiores niveis de interese pola política e un nivel de formación máis alto.

4. HIPÓTESE DA ORIENTACIÓN POLÍTICA

Existe ampla evidencia empírica de que as orientacións políticas dos individuos median o efecto da avaliación dos políticos sobre a decisión de voto. Por exemplo, nun estudo sobre o voto económico en España, Maravall e Przeworski (2001) descubren que a ideoloxía dos individuos modula o impacto da avaliación da economía sobre os resultados electorais do Goberno. Isto ocorre porque as opinións dos votantes sobre a actuación do Goberno en materia económica son o resultado dunha racionalización expost baseada nas preferencias ideolóxicas do individuo. As orientacións políticas, xunto con outros factores, median a relación entre a valoración da xestión do Goberno e o voto. Isto contraponse á idea, amplamente elaborada na literatura, de que o voto responde de forma automática á avaliación da xestión do Goberno (Key, 1966). Ademais, algúns autores sinalan que, na relación entre avaliación e voto, cómpre incorporar un nivel intermedio de decisión (Peffley, 1984; Nannestad, 2000). A idea é que os cidadáns teñen que chegar primeiro á conclusión de que «alguén» é responsable das condicións económicas e só despois poden decidir o seu voto. A identificación de responsabilidades é un dos pasos que media entre a valoración das políticas e a decisión sobre voto¹⁶.

O obxectivo nesta sección é explorar se as características políticas individuais teñen un impacto sobre ese nivel intermedio de decisión, no que o individuo identifica ao actor responsable dos resultados das políticas. En concreto, ao tratarse dun contexto de goberno multinivel, estamos interesados en analizar o impacto das orientacións políticas sobre a identificación do «nivel» de goberno responsable. Segundo a nosa hipótese, é probable que, como no voto, esa decisión tampouco sexa independente das orientacións políticas. O efecto pode ser directo ou estar vinculado á avaliación dos resultados. É dicir, as orientacións políticas poden transformar as valoracións sobre a xestión do Goberno (como manifestan os resultados de Maravall e Przeworski [2001] e Rudolph [2003, 2003a]), ou ter efectos directos sobre a identificación do nivel de goberno responsable. Ademais, o impacto pódese ver reducido ou intensificado dependendo da valoración das políticas¹⁷. Por exemplo, nun Estado descentralizado poden gobernar diferentes partidos políticos en distintos niveis de goberno. Neste contexto, cando a valoración dunha determinada política é positiva, é probable que o individuo tenda a atribuírle a competencia ao nivel político no que goberna o partido máis próximo á súa ideoloxía. Pola contra, se as valoracións son negativas, a tendencia será a responsabilizar ao nivel de goberno liderado polo partido ao que non se sente próximo ideoloxicamente. Neste caso, o efecto da ideoloxía estaría mediado pola valoración das políticas.

A identificación dos individuos cun determinado nivel de goberno tamén pode ter por si mesma –con independencia do partido que governe– efectos sobre a atribución de compe-

tencias, por máis que a dirección destes efectos sexa ambivalente. Por un lado, se cadra atribúenselle maiores competencias ao nivel de goberno co que se sente maior identificación, ao amosar máis atención polas actividades dese nivel político. Por outro lado, quen se sente máis identificado cun nivel de goberno pode sobredimensionar as actuacións da administración máis distante, ao percibir de forma tendenciosa o seu volume de competencias. Ou sexa, canto máis lonxe estea a actual distribución territorial de poder das súas preferencias, máis deformada será a súa percepción sobre o mapa competencial. Esta deformación concrétese na maior atribución de competencias ao nivel de goberno que menos competencias posuiría no modelo de Estado que prefiren.

En definitiva, os argumentos expostos nos parágrafos anteriores apuntan algunhas maneiras nas que as orientacións políticas poden ter efectos sobre a atribución de competencias. A análise empírica que desenvolvemos na seguinte sección contribuirá á concreción da relación entre as variables, ben que con certas limitacións. Non será posible contrastar o efecto da identificación partidista e a súa interacción coa valoración das políticas sobre a atribución de competencias por mor do contexto político no que se realiza a recollida de datos para 2006. Nese momento, o partido gobernante era o mesmo no nivel autonómico e no central¹⁸. Como non hai variación na ideoloxía dos partidos das distintas administracións, resulta imposible predicir o efecto da orientación ideolóxica do individuo sobre a identificación do Goberno responsable, ou pescudar se o impacto desta última é maior que o da identificación cun determinado nivel de goberno. A contrastación desta hipótese xeral nunha primeira mostra vai permitir formular hipóteses de forma máis concreta que contrastaremos con outros datos.

4.1. Análise empírica

4.1.1 Variables dependentes e independentes

As variables dependentes construíronse coa mesma pregunta que o índice de acerto, pero outorgando valor 1 cando a responsabilidade sobre unha determinada política se atribúe á CA (no caso da variable dependente de «atribución de responsabilidades á CA») ou ao Goberno central (no caso da variable dependente de «atribución de responsabilidades ao Goberno central») e 0 en todos os demais casos. Os datos corresponden ao ano 2006¹⁹. Non sendo necesaria a comparación con 1998, utilizáronse todas as políticas sobre as que se lles pide aos entrevistados que identifiquen o nivel de goberno responsable, de modo que a escala de cada variable dependente vai do 0 ao 7 (educación, sanidade, servizos sociais, seguridade, xustiza, transporte e vivenda²⁰).

As variables independentes pódense agrupar de dúas maneiras. Por unha banda, aquelas relacionadas coa sofisticación política (estudos, relación coa actividade, idade, información sobre política e interese pola política) e, por outra, as que representan orientacións políticas (situación na escala esquerda-dereita; situación no eixe nacionalista)²¹. Inclúese, ademais, a valoración das sete políticas incorporadas na variable dependente (valoración global). Por último, introdúcense as interaccións entre as valoracións das políticas e as categorías «esquerda» e «dereita», ademais de «moi nacionalista» e «pouco nacionalista», para explorar se a combinación entre valoracións e orientacións políticas inflúe na atribución de responsabilidades.

A partir da hipótese xeral, fixemos unha primeira exploración dos datos da 1ª vaga EGAP 2006, introducindo no modelo estatístico aquelas variables que consideramos factores rele-

vantes na atribución de responsabilidades. Logo de rematarmos esta primeira exploración, formulamos unha hipótese máis restrinxida, que contrastamos nunha 2ª vaga EGAP.

O modelo, polo tanto, sería o seguinte:

$$Y_{\text{atribución de responsabilidades á CA}} = \beta_0 + \beta_1 \text{Valoración global} + \beta_2 \text{Estudos} + \beta_3 \text{Relación coa actividade} + \beta_4 \text{Idade} + \beta_5 \text{Información sobre política} + \beta_6 \text{Interese pola política} + \beta_7 \text{Situación na escala esquerda-dereita} + \beta_8 \text{Situación na escala nacionalismo} + \beta_9 \text{Esquerda*valoración} + \beta_{10} \text{Dereita*valoración} + \beta_{11} \text{Moi nacionalista*valoración} + \beta_{12} \text{Nada ou pouco nacionalista*valoración} + e$$
$$Y_{\text{atribución de responsabilidades ao goberno central}}^{22} = \beta_0 + \beta_1 \text{Valoración global} + \beta_2 \text{Información sobre política} + \beta_3 \text{Interese pola política} + \beta_4 \text{Situación na escala esquerda-dereita} + \beta_5 \text{Situación na escala nacionalismo} + \beta_6 \text{Esquerda*valoración} + \beta_7 \text{Dereita*valoración} + \beta_8 \text{Moi nacionalista*valoración} + \beta_9 \text{Nada ou pouco nacionalista*valoración} + e$$

4.1.2. Primeira vaga de 2006 (xuño 2006): Exploración dos datos

a) Variable dependente: atribución de responsabilidades á CA

Os resultados do modelo de regresión lineal, onde a variable dependente é a atribución de responsabilidades ao goberno autonómico, preséntanse na Táboa 5. O coeficiente positivo e significativo da variable de «valoración global» indica que mellores valoracións implican unha maior atribución de responsabilidades á CA. Ningunha das interaccións entre as variables de orientación política e valoración global son significativas, polo que o efecto das orientacións políticas sobre a variable dependente non cambia en función de como se avalíen as políticas. Emporiso, si resultan significativos os efectos das variables de localización dos entrevistados no eixe esquerda-dereita. Así, aqueles que se sitúan máis á esquerda da escala ideolóxica tenden a atribuírlles significativamente máis responsabilidades ás CC. AA. que os que se sitúan no centro; pola súa banda, os que manifestan ser de dereitas atribúenlle a responsabilidade á CA en menor medida que os do centro. A ideoloxía inflúe, xa que logo, na atribución de responsabilidades, independentemente de como se valoren as políticas. Unha posible explicación destas diferenzas entre votantes de «esquerda» e votantes de «dereita» podería ser a existencia de preferencias distintas sobre o modelo de Estado nestes dous colectivos. Os votantes de esquerda preferirían un Estado máis descentralizado (e esa preferencia habíase traducir nunha maior atribución ao nivel autonómico). Pola contra, os votantes de dereita serían máis partidarios dun goberno menos descentralizado, que os levaría a outorgarlle menos importancia ao nivel autonómico²³. Daquela, habería un axuste das súas percepcións ás preferencias políticas, que levaría implícita esta «sobreatribución» de responsabilidades ao nivel de goberno polo que senten maior apego.

Táboa 5. Resultados da hipótese de orientación política primeira vaga (Goberno autonómico)

Variable dependente: atribución de responsabilidades á CA	
Valoración das políticas	0,054(0,028)*
Estudos c: Estudos primarios completos e básicos	
<i>Sen estudos e primarios incompletos</i>	-0,307(0,210)
<i>FPI</i>	0,778(0,232)***
<i>Bacharelato, BUP, COU, PREU e FPII e III</i>	0,156(0,175)
<i>Universitarios medios, superiores e Doutoramento</i>	0,375(0,204)*
Relación coa actividade c: Ocupado	
<i>Ama de casa</i>	-0,076(0,202)
<i>Estudante</i>	0,026(0,239)
<i>Parado</i>	0,447(0,277)
<i>Pensionista</i>	-0,519(0,233)**
ICADE c: 35-44	
<i>16-24</i>	-1,177(0,263)***
<i>25-29</i>	-0,248(0,229)
<i>30-34</i>	-0,934(0,255)***
<i>45-59</i>	-0,406(0,199)**
<i>60 e máis</i>	-0,261(0,259)
Información sobre política central, autonómica e local	0,064(0,041)
Interese por política central, autonómica e local	0,046(0,029)
Situación na escala de esquerda-dereita c: Centro	
<i>Esquerda</i>	0,469(0,189)**
<i>Dereita</i>	-0,380(0,207)*
Situación na escala de nacionalismo c: Algo nacionalista	
<i>Moi nacionalista</i>	-0,048(0,185)
<i>Nada ou pouco nacionalista</i>	0,094(0,153)
Esquerda * valoración	-0,091(0,059)
Dereita* valoración	-0,009(0,063)
Moi nacionalista * valoración	0,060(0,056)
Nada ou pouco nacionalista * valoración	-0,002(0,050)
Constante	1,958(0,290)***
N	1.128
R-squared	0,095
Método de estimación	MCO

C: categoría de referencia

Erros estándar entre parénteses.

* significativo ao 10%; ** significativo ao 5%; *** significativo ao 1%

Por último, agás a «idade», non parece que os factores sociodemográficos teñan un peso excesivo na explicación da variación da variable dependente²⁴. Polo que atinxe ás variables de «Información» e «Interese» sobre as políticas central, autonómica e local, non están correlacionadas de forma significativa coa variable dependente ao introducir as demais variables independentes no modelo²⁵.

b) Variable dependente: atribución de responsabilidades ao Goberno central

Na interpretación dos datos presentados na Táboa 6 cómprenos ser moi cautelosos e ter en conta o escaso nivel de varianza explicada (0,045). Elimináronse da regresión as variables sociodemográficas, xa que en ningún dos casos correlacionan significativamente coa variable dependente, nin cambian os coeficientes das variables de forma apreciable se se introducen no modelo. Das variables de sofisticación política que se conservan, só é significativo o efecto do interese pola política. Pola contra, deixa de ter relevancia no modelo a valoración das políticas.

Respecto ás variables que representan as orientacións políticas dos individuos, os entrevistados de dereitas concédenlle máis responsabilidades ao Goberno central que os de centro, o que apoia o argumento de que os individuos elixen o nivel de goberno ao que máis próximos se senten. Malia todo, a interacción entre «valoración» e «dereita» é negativa e significativa, cando sería de esperar un signo positivo; é dicir, que o efecto positivo da categoría «dereita» sobre a dependente ha incrementarse canto mellor se valoren as políticas. Os que na escala de nacionalismo se sitúan nas posicións de «nada nacionalista» tamén tenden a atribuírle máis responsabilidades ao Goberno central. Isto pódese deber a que os menos nacionalistas teñen un maior nivel de identificación con ese nivel de goberno. A significativa interacción entre «valoración» e «moi nacionalista» reforzaría precisamente ese argumento. Os que valoran mellor as políticas e son moi nacionalistas tenden a atribuírle menos responsabilidades ao Goberno central, porque este é o nivel de goberno que «menos» prefiren.

Táboa 6. Resultados da hipótese de orientación política primeira vaga (Goberno central)

Variable dependente: atribución de responsabilidades ao Goberno central	
Valoración das políticas	0,036(0,024)
Información sobre política central, autonómica e local	0,051(0,035)
Interese por política central, autonómica e local	0,061(0,025)**
Situación na escala de esquerda-dereita c: Centro	
<i>Esquerda</i>	-0,086(0,165)
<i>Dereita</i>	0,417(0,180)**
Situación na escala de nacionalismo c: Algo nacionalista	
<i>Moi nacionalista</i>	0,186(0,162)
<i>Nada ou pouco nacionalista</i>	0,349(0,134)**
Esquerda * valoración	0,015(0,052)
Dereita* valoración	-0,101(0,055)*
Moi nacionalista * valoración	-0,121(0,049)**
Nada ou pouco nacionalista * valoración	0,024(0,044)
Constante	0,782(0,207)***
N	1.128
R-squared	0,045
Método de estimación	MCO

C: categoría de referencia

Erros estándar entre parénteses.

* significativo ao 10%; ** significativo ao 5%; *** significativo ao 1%

O argumento que elaboramos para explicar os resultados obtidos nesta primeira análise consiste, fundamentalmente, en vencellar a ideoloxía e mais o sentimento nacionalista dos individuos con distintas preferencias sobre o modelo de organización territorial do Estado. Asumimos que as preferencias sobre a organización territorial se reflicten no grao de identificación co Goberno autonómico e central, o que afecta, asemade, á atribución das competencias. A lóxica sería a seguinte: as orientacións políticas están vinculadas a un determinado grao de identificación cun nivel de goberno e os individuos tenderán a sinalar como goberno responsable aquel co que máis identificados se senten. Podemos concretar a relación entre as orientacións políticas e a atribución de responsabilidades nas seguintes hipóteses:

H₁: Canto máis de esquerda se é, máis se tende a atribuírle as responsabilidades á CA.

H₂: Canto máis de dereita se é, máis se tende a atribuírle as responsabilidades ao Goberno central.

H₃: Canto máis nacionalista se é, máis se tende a atribuírle as responsabilidades á CA.

H₄: Canto menos nacionalista se é, máis se tende a atribuírle as responsabilidades ao Goberno central.

H₅: Os efectos da ideoloxía e do sentimento nacionalista sobre a dependente vanse incrementar canto mellor se valoren as políticas públicas.

Verbo desta última hipótese (H₅) esperamos, por exemplo, que o efecto de ser moi nacionalista sobre a atribución de responsabilidades ao Goberno autonómico sexa maior canto mellor sexa a avaliación das políticas.

4.1.3. Segunda vaga de 2006 (decembro 2006): contrastación das hipóteses

Replicamos o modelo de regresión utilizado nos apartados anteriores para contrastar as nosas hipóteses. Neste caso, a pregunta do cuestionario a partir da que se crea a variable dependente segue a ser a identificación do goberno responsable sobre cada un dos servizos públicos. Agora ben, a formulación das respostas é distinta, pois só se pode elixir unha única opción entre Goberno central, autonómico e local²⁶.

a) Variable dependente: atribución de responsabilidades á CA

Os datos corroboran parcialmente algunhas das hipóteses elaboradas tras a análise dos datos da primeira vaga. A hipótese sobre a ideoloxía cúmprese nunha dirección. Os entrevistados de dereita, tal e como ocorría na vaga anterior, atribúenlle menos responsabilidades ao Goberno autonómico (H₂) que os de centro, en concordancia coas súas preferencias por un modelo de Estado menos descentralizado; é dicir, cun maior peso do nivel nacional. Porén, as predicións da hipótese non se cumpren respecto aos individuos que se sitúan na parte esquerda da escala ideolóxica (H₁), pois os datos manifestan que estes responsabilizan á CA en «menor» medida que os do centro.

A quinta hipótese (H₅) só se cumpre de forma parcial respecto á variable de sentimento nacionalista. Os resultados amosan que os individuos máis nacionalistas atribúen máis responsabilidades ao Goberno autonómico canto mellor valoran as políticas, o que se corresponde coas predicións da H₅. Pero os nada ou pouco nacionalistas tamén responsabilizan en maior medida ao Goberno autonómico canto mellor valoran as políticas, cando o que sería de esperar é que o coeficiente da interacción fose negativo²⁷.

Por último, en relación coas variables sociodemográficas, estas non varían substancialmente respecto aos resultados da vaga anterior, agás nalgunhas categorías²⁸. O interese cons-

titúe ademais, neste caso, un factor explicativo da variación na atribución de responsabilidades á CA, a diferenza da vaga anterior. Canto máis interese polas tres esferas políticas se posúe, máis responsabilidades se lle atribúen ao Goberno autonómico.

Táboa 7. Resultados da hipótese de orientación política segunda vaga (Goberno autonómico)

Variable dependente: atribución de responsabilidades á CA	
Valoración das políticas	-0,030(0,026)
Estudos c: <i>Estudos primarios completos e básicos</i>	
<i>Sen estudos e primarios incompletos</i>	-0,844(0,235)***
<i>FPI</i>	0,141(0,250)
<i>Bacharelato, BUP, COU, PREU e FPII e III</i>	0,668(0,164)***
<i>Universitarios medios, superiores e Doutoramento</i>	0,119(0,198)
<i>Relación coa actividade c: Ocupado</i>	
<i>Ama de casa</i>	-0,282(0,186)
<i>Estudiante</i>	0,126(0,256)
<i>Parado</i>	-0,273(0,235)
<i>Pensionista</i>	0,150(0,247)
Idade c: 35-44	
<i>16-24</i>	-0,881(0,250)***
<i>25-29</i>	-0,237(0,221)
<i>30-34</i>	-0,033(0,229)
<i>45-59</i>	0,532(0,193)***
<i>60 e máis</i>	-0,037(0,242)
Información sobre política central, autonómica e local	0,055(0,034)
Interese por política central, autonómica e local	0,110(0,027)***
Situación na escala de esquerda-dereita c: Centro	
<i>Esquerda</i>	-0,349(0,184)*
<i>Dereita</i>	-0,436(0,176)**
Situación na escala de nacionalismo c: Algo nacionalista	
<i>Moi nacionalista</i>	-0,184(0,199)
<i>Nada ou pouco nacionalista</i>	0,227(0,168)
Esquerda * valoración	-0,053(0,056)
Dereita* valoración	-0,093(0,058)
Moi nacionalista * valoración	0,136(0,061)**
Nada ou pouco nacionalista * valoración	0,120(0,054)**
Constante	1,819(0,278)***
N	1.059
R-squared	0,142
Método de estimación	MCO

C: categoría de referencia

Erros estándar entre parénteses.

* significativo ao 10%; ** significativo ao 5%; *** significativo ao 1%

b) Variable dependente: atribución de responsabilidades ao Goberno central

Os resultados da análise non apoian as hipóteses H_1 , H_2 , H_3 e H_4 . Respecto á H_5 , os datos mostran que só se cumpre de maneira parcial para a variable de sentimento nacionalista. A interacción entre «valoración» e moi «nacionalista» é significativa e de signo negativo, como no caso da vaga anterior, o que se axusta á predición da hipótese. Con todo, o coeficiente da interacción entre a categoría de «nada» ou «pouco» nacionalistas e a valoración das políticas tamén é negativo, mentres que, de acordo coa H_5 , debería manifestar un signo positivo. Futuras exploracións son necesarias para comprobar se se trata dun fenómeno illado, propio da mostra coa que tratamos, ou se hai inconsistencia entre a hipótese formulada e a análise empírica. En vagas posteriores trataremos de resolver esta dúbida, replicando de novo o modelo utilizado nesta análise, que presenta unha capacidade explicativa moi baixa (non chega ao 2% da variación da dependente).

Táboa 8. Resultados da hipótese de orientación política segunda vaga (Goberno central)

Variable dependente: atribución de responsabilidades ao Goberno central	
Valoración das políticas	0,038(0,026)
Información sobre política central, autonómica e local	0,038(0,034)
Interese por política central, autonómica e local	-0,011(0,026)
Situación na escala de esquerda-dereita c: Centro	
<i>Esquerda</i>	0,231(0,182)
<i>Dereita</i>	0,028(0,175)
Situación na escala de nacionalismo c: Algo nacionalista	
<i>Moi nacionalista</i>	0,189(0,195)
<i>Nada ou pouco nacionalista</i>	0,159(0,167)
Esquerda * valoración	-0,077(0,056)
Dereita* valoración	0,059(0,057)
Moi nacionalista * valoración	-0,166(0,061)***
Nada ou pouco nacionalista * valoración	-0,141(0,054)***
Constante	2,114 (0,231)***
N	1.059
R-squared	0,017
Método de estimación	MCO

C: categoría de referencia

Erros estándar entre parénteses.

* significativo ao 10%; ** significativo ao 5%; *** significativo ao 1%

RESUMO E CONCLUSIÓNS

Neste documento de traballo exploramos dous aspectos sobre a asignación de responsabilidades nun contexto descentralizado. En primeiro lugar, estudamos se a capacidade dos cidadáns de asignar correctamente as competencias sobre cada política varía ao longo do tempo. Os resultados da análise mostran que o proceso de aprendizaxe dos cidadáns sobre as competencias das distintas administracións se produce de maneira selectiva. É dicir, os cidadáns aprenden e melloran o seu coñecemento ao longo do tempo sobre aquilo que lles interesa e cando dispoñen de certo nivel de coñecemento previo ou de certa capacidade para integrar nova información.

En segundo lugar, estudamos se as orientacións políticas dos individuos teñen efectos sobre a identificación do nivel de goberno responsable de cada política pública. Unha primeira análise de tipo exploratorio amosa que aqueles individuos que se sitúan en posicións á esquerda da escala ideolóxica adoitan sinalar ao Goberno autonómico como responsable nun maior número de políticas que os que se sitúan no centro, mentres que os que se identifican con posicións á dereita atribúenlle á Administración rexional un menor número de competencias. Por outro lado, a atribución de competencias ao Goberno central diminúe entre aqueles individuos que valoran moi ben as políticas e que se senten bastante ou moi nacionalistas, e aumenta entre os que se sitúan á dereita da escala ideolóxica.

A explicación que elaboramos para entender os resultados desta primeira análise sérvenos para reelaborar a hipótese inicial e concretar a dirección dos efectos das variables de orientación política. O noso argumento é que a preferencia dos individuos cun determinado nivel de goberno é o mecanismo causal que explica o efecto da ideoloxía e o sentimento nacionalista sobre a designación da administración competente. O cariz político, polo tanto, prodúcese porque o individuo lle atribúe a competencia ao nivel de goberno co que máis se identifica.

A análise estatística con datos dunha segunda vaga de enquisas realizadas pola EGAP en decembro de 2006 non parece corroborar as hipóteses formuladas a partir dos datos obtidos na primeira análise. Os datos de sucesivas enquisas en 2007 determinarán a validez das implicacións derivadas das primeiras hipóteses ou, como apuntan os resultados da segunda vaga, a necesidade de reelaborármolas.

En conclusión, as contribucións máis importantes deste traballo pódense resumir en dous aspectos: en primeiro lugar, desde a creación do Estado das Autonomías producíronse numerosas modificacións da distribución competencial entre niveis de goberno en materia de gasto e de ingresos. Malia todo, os estudos sobre a atribución de responsabilidades e as súas variacións ao longo do tempo neste complexo mapa competencial foron practicamente inexistentes ata a data. Este traballo representa unha primeira contribución a esa análise mediante a elaboración dunha hipótese sobre a capacidade de aprendizaxe dos individuos e a presentación da correspondente evidencia empírica. Non obstante, os problemas de comparabilidade das mostras e as poucas observacións das que dispoñiamos para o ano 1998 lastraron o proceso de contrastación da hipótese, ao limitar enormemente o conxunto de variables introducidas no modelo estatístico. De cara a investigacións futuras, é necesario mellorar substancialmente os datos, de tal xeito que sexa posible contarmos cun conxunto máis amplo de variables para un maior número de anos.

En segundo lugar, este documento tamén proporciona un argumento teórico de carácter exploratorio sobre a existencia dunha orientación política na identificación do nivel responsable de goberno sobre cada política pública. As hipóteses desta segunda análise teñen unha natureza preliminar e a súa validez está suxeita a nova contrastación empírica. A pesar disto, o traballo indutivo realizado ao desenvolver os argumentos sobre a relación entre as variables de orientación política e a identificación do nivel de goberno responsable pode servir como hipótese de traballo en futuros estudos que exploren o impacto das orientacións políticas sobre a atribución de responsabilidades.

Notas

---

* Agradecemoslles a Miguel Caínzos e Carmen Voces a súa contribución na elaboración deste artigo.

1 Powell e Whitten, 1993 ; Leyden e Borrelli, 1995; Royed et al., 1994; Lowry, Alt e Ferree, 1998; Anderson, 2000.

2 Desde esta perspectiva, as eleccións consisten principalmente nun mecanismo de control retrospectivo da actuación dos políticos. En palabras de Ferejohn (1986: 6): «Se asume que los votantes evalúan a los políticos en el gobierno de acuerdo con la gestión de las políticas y no tanto en función de las promesas que realizan durante la campaña electoral». Este suposto contrasta co de voto prospectivo, segundo o cal os individuos votan pensando no mellor candidato logo de escoitar e comparar as promesas de cada un deles (Manin, Przeworski e Stokes, 1999).

3 A capacidade dos cidadáns para asignar responsabilidades sobre os resultados das políticas pode estar afectada por outros factores institucionais. Por exemplo, pode resultar máis complicado distribuír responsabilidades entre os diferentes partidos que forman parte dunha coalición de goberno. O mesmo pode ocorrer cando as cámaras alta e baixa do Congreso ostentan maiorías de distinta cor política.

4 Powell e Whitten (1993) e Leyden e Borrelli (1995) exploran a relación entre os resultados económicos e as súas consecuencias electorais en diferentes contextos institucionais. Nas súas análises empíricas mostran que, cando a responsabilidade de goberno aparece esvaecida (debido, por exemplo, á existencia de gobernos de coalición ou á falta de cohesión no voto dos partidos no goberno), os resultados da economía están menos relacionados cos resultados electorais. Ou, expresado doutro xeito, cando non existe claridade de responsabilidades, os gobernos son máis capaces de illarse das consecuencias electorais das súas decisións sobre economía. Porén, noutro estudo, Royed et al. (2000) encontran que a claridade de responsabilidades non é unha variable significativa para explicar o voto económico e conclúen que os resultados económicos teñen máis efectos nos gobernos de coalición ca nos gobernos dun só partido.

5 Atópase unha tipoloxía de excusas e xustificacións políticas en McGraw (1990). Véxase tamén McGraw et al. (1993) e Weaver (1986).

6 Por exemplo, nun estudo sobre quince países que formaban parte da Unión Europea, amósase que as funcións ou os servizos que son desempeñados conxuntamente por diferentes niveis de goberno son numerosos, polo que «es difícil establecer líneas claras de división de las diferentes jurisdicciones a cargo de los servicios en los niveles subcentrales» (Pola, 1999).

7 Por exemplo, no ano 1998 preguntóuselles aos residentes das Illas Baleares cal era o nivel de goberno responsable sobre a educación. Pouco máis da metade dos que responderon seguían identificando o Goberno central como responsable, aínda que o Goberno balear recibira as competencias sobre educación durante os dous anos previos (Ver Táboa1).

8 É posible que o incremento marxinal sexa maior na primeira metade dos noventa que durante o período que analizamos, pero non dispoñemos de datos para contrastalo.

9 No caso do estudo 2286/98, a pregunta que se lles fixo aos entrevistados foi a seguinte: «Según su opinión personal, ¿quién es el principal responsable -el gobierno central, el gobierno autonómico o su municipio- de que las cosas vayan bien o mal en cada una de las siguientes cuestiones?». Na 1.ª vaga EGAP 2006, cambiase substancialmente a formulación da pregunta. Pregúntaselles aquí unicamente pola xestión das políticas: «Por lo que usted sabe, ¿quién se encarga de gestionar los siguientes servicios o asuntos públicos?».

- 10 Aínda que se pregunta pola atribución de responsabilidades en transporte nos dous estudos, non se incorporou no índice, por mor da inconcreción sobre o tipo de transporte e a conseguinte dificultade para restrinxir a responsabilidade a un único nivel de goberno.
- 11 A categoría «Non contesta» eliminouse como casos perdidos para a construción de todos os índices.
- 12 Por exemplo, en sanidade, a competencia do Goberno central en sanidade exterior, coordinación xeral e lexislación básica, e as competencias das CCAA en desenvolvemento lexislativo e execución.
- 13 Outra interpretación destes resultados podería ser simplemente que os individuos, en realidade, miden ben o seu nivel de información, pero a variable de información está correlacionada coa de interese. A correlación entre ambas variables é moderada (0.47).
- 14 Estas variables tamén se utilizaron nas regresións da Táboa 3 e os resultados non se modificaron (resultados que non foron incluídos neste artigo).
- 15 O incremento da porcentaxe de individuos que se senten máis informados sobre política pode ser parcialmente explicado pola existencia dun maior volume de información sobre política autonómica nos medios de comunicación durante un período no que as institucións autonómicas se foron consolidando. O volume de información producida fai que os individuos expostos a ela, aínda que sexa superficialmente, teñan unha enganosa familiaridade que os leva a pensar que están máis informados do que en realidade están. Isto explicaría por qué maiores niveis de coñecemento subxectivo non se corresponden con incrementos no coñecemento obxectivo.
- 16 Fiske e Taylor, 1991; Sigelman e Knight, 1985, citados en Rudolph, 2003. Tamén Sánchez-Cuenca, 2003.
- 17 É posible que a valoración tamén inflúa nas orientacións políticas, aínda que iso non o estudamos aquí.
- 18 O mesmo ocorre para 1998, ano no que gobernaba o Partido Popular no Goberno central e na Comunidade Autónoma.
- 19 Ao seleccionarmos as variables de orientación política, o tamaño da mostra para o ano 1998 reducíase notablemente, facendo imposible a análise.
- 20 Exclúese o funcionamento da economía, xa que non se lles pediu aos entrevistados que proporcionasen a súa valoración.
- 21 As variables continuas de ideoloxía e nacionalismo (escala de 0 a 10, onde 0 é «extrema esquerda»/«nada nacionalista» e 10 «extrema dereita»/«moi nacionalista») recodificáronse da seguinte maneira: para a variable de ideoloxía, os valores de 0 a 3 agrupáronse na categoría «Esquerda»; de 4 a 6 na categoría «Centro»; e de 7 a 10 na categoría «Dereita». Para a variable de nacionalismo, os valores de 0 a 3 clasificáronse como «nada nacionalistas»; os de 4 a 6 «algo nacionalistas»; e os de 7 a 10 «moi nacionalistas».
- 22 No modelo definitivo non foron incluídas as variables sociodemográficas, porque ningún dos modelos previos mostraban unha correlación significativa coa variable dependente. A omisión desas variables non provoca cambios importantes nos efectos do resto de variables independentes.
- 23 Así parece confirmarse se temos en conta estudos anteriores. Por exemplo, nos estudos do CIS 2603 e 2610 de maio e decembro de 2005, respectivamente, apúntase unha relación entre a situación na escala esquerda-dereita e o modelo de Estado preferido («Le voy a presentar ahora algunas de las formas alternativas de organización territorial del Estado en España. Dígame, por favor, con cuál está usted más de acuerdo: un Estado con un único gobierno central sin autonomías; un Estado con CCAA como en la actualidad; un Estado en el que las CCAA tengan mayor autonomía que en la actualidad; un Estado en el que se reconociese a las CCAA la posibilidad de convertirse en estados independientes»). Os que se colocan á esquerda na escala prefiren un Estado máis descentralizado (canto máis á esquerda, maior nivel de descentralización se require, pasando da categoría «un Estado en el que las CCAA tengan mayor autonomía que en la actualidad» a «un Estado en el que se reconociese a las CCAA la posibilidad de convertirse en estados independientes», canto máis se separan do centro). Pola contra, os de dereitas prefiren un Estado igual ca o actual ou menos descentralizado (son os que se sitúan arredor do 6 os que optan, en maior medida, pola categoría «un Estado con un único gobierno central sin autonomías»).
- 24 Todos os grupos de idade lle atribúen menos responsabilidade á CA ca o grupo de referencia (35-44), aínda que só de maneira significativa para os de 18-24, 30-34 e 45-59. O resto das variables sociodemográficas non son significativamente distintas das categorías de referencia, agás para aqueles que cursaron FPI e os universitarios (atribúenlla en maior medida á CA ca os de estudos primarios incompletos e básicos), polo que a estudos se refire, e os pensionistas (atribúenlla en menor medida á CA), cando son comparados cos ocupados.
- 25 Cando «información total» e «interese total» se toman en consideración como únicas variables independentes, os coeficientes son positivos e significativos. Efectivamente, a variable dependente está moi relacionada co índice de acerto da hipótese de aprendizaxe –moitas das políticas en cuestión son competencia da CA– e, como lembraremos, había maiores niveis de acerto canto maior interese e información.
- 26 Vólvese á formulación da enquisa do CIS 2286, utilizada na primeira hipótese.
- 27 É posible que estas diferenzas respecto á mostra anterior se deban a cambios na distribución das variables de situación nas escalas de esquerda-dereita e nacionalismo para a segunda onda. Sería necesario realizar unha análise máis pormenorizada para determinar con precisión cales son os efectos deste cambio na distribución das variables.
- 28 Na variable de estudos, as categorías «Sen estudos primarios e primarios incompletos» e «Bacharelato, BUP, COU, PREU e FP II e III» mostran coeficientes significativos que se incrementaron notablemente (aínda que non cambian de signo). A categoría de universitarios deixa de ter un coeficiente significativamente distinto do da categoría de referencia. Polo que se refire á idade, o grupo dos de 45-59 anos segue a amosar unha atribución significativamente diferente ao de 35-44, pero cun coeficiente positivo e lixeiramente máis alto que na onda anterior.

BIBLIOGRAFÍA

- Anderson, C. 2004. «Economic Voting and Multi-level Governance: An Individual-level Analysis». Annual Meeting of the Canadian Political Science Association. Canadá.
- Anderson, C. J. 2000. «Economic Voting and Political Context: a Comparative Perspective». *Electoral Studies*, 19, pp. 151-170.
- Barreiro, B. 1999. «Justificaciones, Responsabilidades y Cumplimiento de promesas».
- Bartels, L. M. 1996. «Uninformed Votes: Information Effects in Presidential Elections». *American Journal of Political Science*, 40, pp. 194-230.
- Bennett, L. M. 1994. «Changing Levels of Political Information in 1988 and 1990». *Political Behavior*, 16, pp. 1-20.
- Buchanan, J. 1995. «Federalism as and Ideal Political Order and an Objective for Constitutional Reform». *Publius*, 25, pp. 19-27.
- Carlsen, F. 2000. «Unemployment, Inflation and Government Popularity - are there partisan effects?». *Electoral Studies*, 19, pp. 141-150.
- Cheibub, J. A. & Przeworski, A. 1999. «Democracy, Elections and Accountability for Economic Outcomes» en Przeworski, A., Stokes, S. C. & Manin, B. (Eds.) *Democracy, Accountability and Representation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cutler, F. 2004. «Government Responsibility and Electoral Accountability in Federations». *Publius*, 34, pp. 19-38.
- Downs, W. M. 1999. «Accountability Payoffs in Federal Systems? Competing Logics and Evidence from Europe's Newest Federation». *Publius*, 29, pp. 87-110.
- Ferejohn, J. 1986. «Incumbent performance and electoral control». *Public Choice*, pp. 5-25.
- Franklin, C. H. & Jackson, J. E. 1983. «The Dynamics of Party Identification». *The American Political Science Review*, 77, pp. 957-973.
- Kinder, D. R. 2003. «Communication and Politics in the Age of Information» en Sears, D. O., Huddy, L. & Jervis, R. (Eds.) *Oxford Handbook of Political Psychology*. Nova York: Oxford University Press.
- Key, V.O. 1966. *The Responsible Electorate*. Nova York: Vintage.
- Leyden, K. M. & Borrelli, S. A. 1995. «The Effect of State Economic Conditions on Gubernatorial Elections: Does Unified Government make a Difference?». *Political Research Quarterly*, 48, pp. 275-290.
- Lupia, A. & McCubbins, M. 1998. *The Democratic Dilemma: Can Citizens Learn What they Need to Know?* Nova York: Cambridge University Press.
- Luskin, R. C. 1990. «Explaining Political Sophistication». *Political Behavior*, 12, pp. 331-361.
- Maravall, J. M. 1999. «Accountability and Manipulation» en Przeworski, A., Stokes, S. C. & Manin, B. (Eds.) *Democracy, Accountability and Representation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mcgraw, K. M. 1990. «Avoiding Blame: An Experimental Investigation of Political Excuses and Justifications». *British Journal of Political Science*, 20, pp. 119-131.
- Mcgraw, K. M., Timpone, R. & Bruck, G. 1993. «Justifying Controversial Political Decisions: Home Style in the Laboratory». *Political Behavior*, 15, pp. 289-308.
- Nannestad, P. & Paldam, M. 2000. «Into Pandora's Box of Economic Evaluations: a Study of the Danish macro VP-function, 1986-1997». *Electoral Studies*, 19, pp. 123-140.
- Page, B. I. & Jones, C. C. 1979. «Reciprocal Effects of Policy Preferences, Party Loyalties and the Vote». *The American Political Science Review*, 73, pp. 1071-1089.
- Peffley, M. 1984. «The Voter as Juror: Attributing Responsibility for Economic Conditions». *Political Behavior*, 6, pp. 275-294.
- Peffley, M., Feldman, S. & Sigelman, L. 1987. «Economic Conditions and Party Competence: Processes of Belief Revision». *The Journal of Politics*, 49, pp. 100-121.
- Pola, G. 1999. «A Comparative View of Local Finances in EU Member Countries: Are There any Lessons to be Drawn?» en Fossati, A. & Panella, G. (Eds.) *Fiscal Federalism in the European Union*. Londres: Routledge.
- Popkin, S., Gorman, J. W., Phillips, C. & Smith, J. A. 1976. «Comment: What Have You Done for me Lately? Toward an Investment Theory of Voting». *The American Political Science Review*, 70, pp. 779-805.
- Powell, B. G. & Whitten, G. D. 1993. «A Cross - National Analysis of Economic Voting: Taking Account of the Political Context». *American Journal of Political Science*, 37, pp. 391-414.

- Powell, G. B. 2000. *Elections as Instruments of Democracy*. New Haven: Yale U.P.
- Price, V. & Zaller, J. 1993. «Who Gets the News? Alternative Measures of News Reception and their Implications for Research». *Public Opinion Quarterly*, 57, pp. 133-164.
- Roch, C. H. & Poister, T. H. 2006. «Citizens, Accountability and Service Satisfaction. The influence of Expectations». *Urban Affairs Review*, 41, pp. 292-308.
- Royed, T. J., Leyden, K. M. & Borrelli, S. A. 2000. «Is "Clarity of Responsibility" Important for Economic Voting? Revisiting Powell and Whitten's Hypothesis». *British Journal of Political Science*, 30, pp. 190-215.
- Rudolph, T. J. 2003. «Institutional Context and the Assignment of Political Responsibility». *The Journal of Politics*, 65, pp. 190-215.
- Rudolph, T. J. 2003a. «Who's Responsible for the Economy? The Formation and Consequences of Responsibility Attributions». *American Journal of Political Science*, 47, pp. 698-713.
- Sánchez-Cuenca, I. 2003. «How can governments be accountable if voters vote ideologically?» CEACS, Working Papers.
- Tiebout, C. M. 1956. «A Pure Theory of Local Expenditures». *The journal of Political Economy*, 64, pp. 416-424.
- Weingast, B. R. 1995. «The Economic Role of Political Institutions: Market Preserving Federalism and Economic Development». *Journal of Law, Economics and Organization*, 11, pp. 1-31.